

РЕЦЕНЗІЯ

доктора політичних наук, професора кафедри політології та філософії
ім. Сергія Коновала Західноукраїнського національного університету

Мироненка Петра Володимировича

на дисертаційну роботу Приймича Андрія Павловича на тему: «Чорний піар у
виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз», поданої на здобуття
наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та
поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія»

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

У сучасних умовах виборчі кампанії характеризуються суттєвою трансформацією форм і механізмів політичної комунікації, зумовленою розвитком цифрових технологій, соціальних мереж, глобалізацією інформаційного простору та поширенням новітніх методів впливу на суспільну свідомість і поведінку виборців. На цьому тлі особливого значення набуває дослідження чорного піару як складного політико-комунікаційного явища, пов'язаного з використанням технологій дискредитації політичних конкурентів, маніпулювання громадською думкою, поширенням дезінформації та застосуванням інших форм негативного інформаційного впливу. Крім того, в умовах посилення політичної поляризації, зростання ролі цифрових платформ та соціальних мереж у виборчих процесах актуалізується необхідність теоретичного осмислення сутності чорного піару, систематизації його основних форм, методів та інструментів, а також визначення особливостей його впливу на функціонування демократичних політичних систем.

З огляду на це, вагоме наукове і практичне значення має дисертація Приймича Андрія Павловича на тему «Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз». У дослідженні представлено теоретичні та методологічні положення щодо визначення сутності чорного піару, систематизації наукових підходів до його дослідження, розкриття особливостей застосування негативних інформаційно-комунікаційних технологій у виборчих

кампаніях та визначення їх впливу на політичні процеси, громадську думку й електоральну поведінку. Запропоновані автором наукові положення та результати дослідження спрямовані на поглиблення теоретичного розуміння чорного піару як складного явища сучасної політичної комунікації та вдосконалення методологічних підходів до його аналізу в умовах трансформації інформаційного середовища.

Дисертаційна робота виконувалась в рамках науково-дослідної роботи кафедри політології та філософії ім. Сергія Коновала Західноукраїнського національного університету «Трансформація суспільних відносин в Україні в умовах децентралізації публічної влади (соціально-філософський та політологічний аспект)» (№0121U1008943 державної реєстрації, термін виконання 2021-2025 рр.).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертаційна робота Приймича Андрія Павловича полягає у комплексному теоретико-методологічному дослідженні чорного піару у виборчих кампаніях, систематизації наукових підходів до визначення його сутності та особливостей функціонування, розкритті механізмів використання деструктивних політико-комунікаційних технологій, а також обґрунтуванні напрямів протидії негативним інформаційним впливам у сучасному виборчому процесі. В основу дослідження покладено сучасні тенденції трансформації політичної комунікації під впливом цифровізації інформаційного простору, розвитку соціальних мереж, поширення дезінформаційних і маніпулятивних технологій та посилення ролі інформаційного протиборства у політичних і виборчих процесах.

Об'єктом дослідження є чорний піар як суспільно-політичне явище та складова сучасних виборчих кампаній, що формується і трансформується під

впливом розвитку політичних технологій, цифрових засобів комунікації, соціальних мереж та змін інформаційного середовища.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні засади дослідження чорного піару у виборчих кампаніях, особливості його формування, функціонування та трансформації, а також механізми, методи й технології впливу на громадську думку, політичну поведінку та електоральний вибір громадян.

Представлені у дисертаційній роботі наукові положення, висновки та рекомендації ґрунтуються на концептуальних положеннях теорії політичної комунікації, теорії масової комунікації, політичної психології, теорії інформаційного впливу, концепціях маніпулювання суспільною свідомістю, політичного маркетингу, політичної реклами, пропаганди, дезінформації та сучасних підходах до дослідження цифрової трансформації політичних і виборчих процесів.

Структура дисертаційної роботи є логічною та включає такі взаємопов'язані компоненти: теоретичні засади дослідження чорного піару як явища сучасної політичної комунікації; методологічні підходи до аналізу форм, методів та інструментів його використання у виборчих кампаніях; дослідження особливостей трансформації чорного піару в умовах розвитку цифрових технологій та соціальних мереж; визначення напрямів протидії деструктивним інформаційно-комунікаційним технологіям та мінімізації їх негативного впливу на демократичні виборчі процеси.

У дисертації представлено теоретичні засади дослідження чорного піару як складного явища сучасного політичного процесу, проаналізовано основні наукові підходи до визначення його сутності та встановлено особливості співвідношення чорного піару із суміжними категоріями політичної комунікації (с. 24–45). Значну увагу приділено дослідженню понятійно-категоріального апарату, що дозволило автору систематизувати існуючі теоретичні підходи до розуміння чорного піару та визначити його місце у системі сучасних політичних і виборчих технологій. Розглянуто співвідношення чорного піару з негативною політичною рекламою, пропагандою, дезінформацією,

маніпуляцією громадською думкою, компроматом та технологіями політичної дискредитації, що створило належну теоретичну основу для подальшого дослідження (с. 35–45).

Досліджено теоретико-методологічні підходи до аналізу чорного піару у виборчих кампаніях та систематизовано наукові концепції, які дозволяють розкрити його природу, функції, структурні характеристики й особливості впливу на учасників політичного процесу (с. 46–67). Автором звернено увагу на багатовимірний характер чорного піару, який поєднує політичну, інформаційно-комунікаційну, психологічну, технологічну та соціальну складові. Сформовано положення щодо необхідності комплексного дослідження чорного піару не лише як сукупності окремих технологій дискредитації політичних конкурентів, а як системного явища, що функціонує у взаємозв'язку з трансформацією політичного середовища, розвитком засобів масової комунікації та зміною моделей електоральної поведінки громадян (с. 58–67).

Значну увагу в дисертаційній роботі приділено дослідженню форм, методів та технологій використання чорного піару у виборчих кампаніях (с. 70–96). Автором систематизовано основні інструменти негативного політико-комунікаційного впливу, проаналізовано механізми поширення компрометуючої та дискредитаційної інформації, використання маніпулятивних повідомлень, негативної політичної реклами та інших технологій впливу на громадську думку. Встановлено, що ефективність чорного піару значною мірою визначається не лише змістом інформаційного повідомлення, але й особливостями інформаційного середовища, рівнем політичної культури суспільства, ступенем довіри громадян до політичних інститутів і засобів масової інформації, а також соціально-психологічними характеристиками цільових груп виборців (с. 85–96).

Проаналізовано особливості трансформації чорного піару в умовах цифровізації політичної комунікації та стрімкого розвитку соціальних мереж (с. 97–123). Звернено увагу на зміну традиційних механізмів формування та

поширення негативної політичної інформації, посилення ролі цифрових платформ, алгоритмізації інформаційних потоків, використання анонімних джерел інформації, бот-мереж, технологій мікротаргетингу та вірусного поширення політичного контенту. Сформовано положення про те, що цифровізація політичної комунікації не лише розширює інструментарій чорного піару, але й принципово змінює швидкість, масштаби та характер його впливу на громадську думку й електоральну поведінку (с. 112–123).

У дисертаційній роботі досліджено практику застосування чорного піару у сучасних виборчих кампаніях та проаналізовано особливості використання негативних політико-комунікаційних технологій у різних політичних та інформаційних середовищах (с. 126–151). Автором звернено увагу на взаємозв'язок між трансформацією виборчих технологій, розвитком цифрового інформаційного простору та поширенням нових форм політичної дискредитації. Встановлено, що сучасний чорний піар дедалі частіше функціонує як складова комплексних інформаційних кампаній, у межах яких поєднуються традиційні засоби політичної боротьби, цифрові комунікаційні технології, соціальні мережі та механізми психологічного впливу на виборців (с. 140–151).

Особливу увагу приділено дослідженню впливу чорного піару на функціонування демократичних інститутів, політичну культуру, громадську думку та електоральну поведінку громадян (с. 152–174). Автором сформовано твердження, що систематичне використання деструктивних політико-комунікаційних технологій може призводити до зниження рівня суспільної довіри до політичних інститутів, посилення політичної поляризації, деформації політичної конкуренції та зниження рівня легітимності виборчих процесів. Водночас обґрунтовано необхідність розгляду чорного піару у більш широкому контексті інформаційної безпеки, демократичної стійкості та забезпечення належних умов для вільного формування політичної волі громадян (с. 165–174).

Запропоновано напрями протидії використанню чорного піару та мінімізації його деструктивного впливу на виборчі процеси (с. 177–199). Автором обґрунтовано необхідність комплексного поєднання нормативно-

правових, інституційних, інформаційно-комунікаційних, технологічних та освітніх інструментів протидії негативним політичним технологіям. Значну увагу приділено розвитку медіаграмотності та політичної культури громадян, удосконаленню механізмів виявлення дезінформації, підвищенню прозорості політичної реклами, посиленню відповідальності суб'єктів виборчого процесу та цифрових платформ, а також формуванню ефективних механізмів захисту демократичного інформаційного простору (с. 188–199).

Таким чином, ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи Приймича Андрія Павловича є належним. Представлені результати характеризуються логічною послідовністю, теоретичною аргументованістю та взаємозв'язком між поставленими завданнями, використаними методами дослідження й отриманими науковими результатами. Проведене дослідження дозволило сформулювати цілісне теоретико-методологічне уявлення про чорний піар як складне явище сучасних виборчих кампаній та обґрунтувати наукові положення щодо особливостей його функціонування і трансформації в умовах розвитку сучасного інформаційно-комунікаційного середовища.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному розвитку теоретико-методологічних засад дослідження чорного піару у виборчих кампаніях як складного, багатовимірного та динамічного політико-комунікаційного явища, що формується і трансформується під впливом змін політичного середовища, цифровізації суспільно-політичних відносин, розвитку соціальних мереж, алгоритмізації інформаційних потоків та поширення новітніх технологій маніпулятивного впливу на громадську думку й електоральну поведінку.

Наукові результати, що характеризують новизну проведеного дослідження, полягають у такому:

– вперше розроблено комплексний теоретико-методологічний підхід до дослідження чорного піару у виборчих кампаніях як багаторівневого політико-комунікаційного явища, що базується на системному поєднанні політичного, інформаційно-комунікаційного, соціально-психологічного, технологічного та електорального вимірів його формування і функціонування, побудований шляхом інтеграції положень теорій політичної комунікації, масової комунікації, політичної психології, інформаційного впливу, політичного маркетингу та сучасних концепцій цифрової трансформації політичних процесів, який дозволяє розглядати чорний піар не лише як сукупність окремих методів дискредитації політичних конкурентів, а як цілісну систему формування, поширення та відтворення негативних інформаційних впливів, спрямованих на трансформацію громадської думки, політичних установок та електоральної поведінки громадян;

– удосконалено теоретико-методологічний підхід до визначення сутності чорного піару шляхом його концептуального розмежування із суміжними явищами політичної комунікації, зокрема негативною політичною рекламою, пропагандою, дезінформацією, маніпуляцією громадською думкою, компроматом та технологіями політичної дискредитації, здійснений на основі систематизації існуючих наукових підходів та виокремлення сутнісних характеристик, функцій і механізмів чорного піару, що дозволило сформувати більш цілісне розуміння його місця у структурі сучасних виборчих кампаній та визначити специфічні ознаки, які відрізняють його від інших форм негативного політико-комунікаційного впливу;

– удосконалено науковий підхід до систематизації форм, методів та інструментів чорного піару у виборчих кампаніях через їх структурування відповідно до характеру інформаційного впливу, каналів поширення, технологій формування негативного образу політичного конкурента, особливостей взаємодії з цільовими аудиторіями та очікуваних політичних результатів, що дозволило сформувати комплексну типологію технологій чорного піару та обґрунтувати особливості їх застосування в умовах трансформації сучасного політичного й інформаційного середовища;

– удосконалено теоретико-методологічні засади дослідження механізму впливу чорного піару на громадську думку та електоральну поведінку шляхом поєднання політико-комунікаційних і соціально-психологічних складових процесу сприйняття негативної політичної інформації, що дозволило розкрити взаємозв'язок між джерелом інформаційного впливу, змістом політичного повідомлення, каналами його поширення, соціально-психологічними характеристиками цільової аудиторії та можливими змінами політичних установок і моделей електоральної поведінки, з метою формування цілісного наукового уявлення про особливості функціонування чорного піару в сучасних виборчих кампаніях;

– набули подальшого розвитку наукові положення щодо трансформації чорного піару в умовах цифровізації політичної комунікації шляхом конкретизації ролі соціальних мереж, цифрових платформ, алгоритмізації інформаційних потоків, мікротаргетингу, анонімних інформаційних ресурсів, бот-мереж та технологій вірусного поширення політичного контенту, що дозволило встановити якісні зміни у масштабах, швидкості, адресності та тривалості негативного інформаційного впливу, а також обґрунтувати положення про формування цифрової моделі чорного піару як нового етапу розвитку деструктивних політико-комунікаційних технологій;

– набули подальшого розвитку теоретичні положення щодо функціональної ролі чорного піару у сучасних виборчих кампаніях шляхом систематизації його інформаційної, дискредитаційної, маніпулятивної, мобілізаційної, демобілізаційної, психологічної та деструктивної функцій, що дозволило поглибити розуміння механізмів його впливу на політичну конкуренцію, формування іміджу кандидатів, рівень суспільної довіри до політичних інститутів та характер електоральної поведінки громадян;

– набули подальшого розвитку наукові підходи до аналізу взаємозв'язку між поширенням технологій чорного піару та трансформацією демократичних виборчих процесів шляхом обґрунтування його впливу на рівень політичної поляризації, суспільної довіри, легітимності виборів, якість політичної конкуренції та стійкість демократичних інститутів, що дозволило розширити

предметне поле дослідження чорного піару та розглядати його не лише як інструмент політичної боротьби, але й як потенційний чинник дестабілізації демократичного політичного середовища;

– набули подальшого розвитку наукові положення щодо особливостей використання чорного піару в умовах сучасних інформаційних протистоянь шляхом систематизації традиційних та цифрових технологій політичної дискредитації, визначення механізмів їх взаємодії та взаємного посилення, що дозволило обґрунтувати формування гібридної моделі негативного політико-комунікаційного впливу, у межах якої традиційні засоби масової комунікації, соціальні мережі, цифрові платформи та неформальні інформаційні канали функціонують як взаємопов'язані елементи єдиного комунікаційного середовища;

– набули подальшого розвитку науково-методичні підходи до формування системи протидії чорному піару у виборчих кампаніях через поєднання нормативно-правових, інституційних, інформаційно-комунікаційних, технологічних та освітніх інструментів, що дозволило обґрунтувати необхідність комплексної взаємодії органів державної влади, суб'єктів виборчого процесу, засобів масової інформації, цифрових платформ та інститутів громадянського суспільства з метою своєчасного виявлення деструктивних інформаційних впливів, мінімізації їх наслідків та підвищення стійкості демократичних виборчих процесів;

– набули подальшого розвитку наукові підходи до визначення перспектив удосконалення механізмів захисту виборчого процесу від деструктивних політико-комунікаційних технологій шляхом обґрунтування необхідності розвитку медіаграмотності та критичного мислення громадян, підвищення прозорості політичної реклами, вдосконалення механізмів виявлення дезінформації, посилення відповідальності суб'єктів політичної комунікації та цифрових платформ, а також формування ефективної системи демократичної інформаційної стійкості, що дозволяє поєднати превентивні, регуляторні, технологічні та освітні заходи протидії негативним інформаційним впливам.

Таким чином, наукова новизна результатів дисертаційної роботи Приймича Андрія Павловича полягає у формуванні цілісного теоретико-методологічного підходу до дослідження чорного піару у виборчих кампаніях, поглибленні понятійно-категоріального апарату, систематизації форм, методів та інструментів негативного політико-комунікаційного впливу, розкритті особливостей його трансформації в умовах цифровізації політичного середовища та подальшому розвитку наукових положень щодо формування комплексної системи протидії деструктивним інформаційним технологіям. Одержані наукові результати характеризуються належним рівнем новизни, логічною взаємопов'язаністю та теоретичною обґрунтованістю, а також мають значення для подальшого розвитку політичної науки та дослідження сучасних виборчих і політико-комунікаційних процесів.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів

У дисертації представлено теоретико-методологічні засади дослідження чорного піару у виборчих кампаніях та обґрунтовано наукові підходи до визначення його сутності, форм, методів, інструментів і механізмів впливу на громадську думку, політичну свідомість та електоральну поведінку громадян. Теоретичне значення отриманих результатів полягає у поглибленні наукового розуміння чорного піару як складного багатовимірного політико-комунікаційного явища, систематизації концептуальних підходів до його дослідження, уточненні понятійно-категоріального апарату та розкритті особливостей трансформації негативних політичних технологій в умовах цифровізації інформаційного простору, розвитку соціальних мереж і поширення новітніх форм маніпулятивного впливу на учасників виборчого процесу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих у дисертації теоретичних положень, методологічних підходів, класифікаційних ознак, результатів аналізу форм і технологій чорного піару та рекомендацій щодо протидії деструктивним

політико-комунікаційним впливам для вдосконалення організації виборчих кампаній, підвищення рівня інформаційної безпеки виборчого процесу, розвитку механізмів протидії політичним маніпуляціям і дезінформації, забезпечення прозорості політичної комунікації та зміцнення демократичної стійкості суспільства. Отримані результати можуть бути використані органами державної влади, суб'єктами виборчого процесу, політичними партіями, громадськими організаціями, засобами масової інформації, аналітичними центрами та іншими інституціями, діяльність яких пов'язана з організацією виборчих процесів, політичною комунікацією, інформаційною безпекою та протидією деструктивним інформаційним впливам.

Важливе практичне значення мають сформульовані у дисертаційній роботі положення щодо систематизації методів і технологій чорного піару, визначення особливостей їх використання у традиційному та цифровому інформаційному середовищі, дослідження механізмів впливу негативної політичної інформації на громадську думку та електоральну поведінку, а також обґрунтування напрямів протидії дезінформації, маніпулятивним технологіям і політичній дискредитації. Запропоновані автором підходи можуть бути використані при розробленні рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення виборчого процесу, підвищення прозорості політичної реклами, розвитку систем моніторингу інформаційного простору, вдосконалення механізмів виявлення деструктивних інформаційних кампаній та формування належного рівня медіаграмотності й критичного мислення громадян.

Окремі положення дисертаційної роботи можуть бути використані у науково-дослідній та освітній діяльності закладів вищої освіти при викладанні навчальних дисциплін, пов'язаних із політологією, політичними технологіями, політичною комунікацією, виборчими процесами, політичним маркетингом, інформаційною безпекою та сучасними засобами масової комунікації. Теоретичні узагальнення, методологічні положення та практичні рекомендації автора можуть бути використані для подальшого розвитку наукових досліджень проблематики чорного піару, негативної політичної комунікації та

трансформації виборчих технологій в умовах цифровізації суспільно-політичних процесів.

Таким чином, теоретичне та практичне значення отриманих результатів дисертаційної роботи Приймича Андрія Павловича визначається можливістю їх використання для подальшого розвитку теоретико-методологічних засад дослідження чорного піару, вдосконалення механізмів аналізу та протидії деструктивним політико-комунікаційним технологіям, а також підвищення ефективності інституційного, інформаційного та освітнього забезпечення демократичних виборчих процесів.

Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях

За темою дисертації опубліковано 16 наукових праць, із них 5 статей у наукових фахових виданнях, рекомендованих для публікації результатів дисертаційних робіт, 1 параграф «Black PR as a tool of destructive influence in political marketing» у колективній монографії «Трансформація суспільних відносин в Україні в умовах децентралізації публічної влади (соціально-філософський та політологічний аспект)», 10 публікацій у матеріалах конгресів і конференцій.

Особистий внесок дисертанта в отриманих наукових результатах

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі наукові результати, які викладено в дисертаційній роботі отримані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, що є результатом самостійного дослідження здобувача.

Оцінка структури дисертації, мови та стилю викладення

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури і додатків.

Дисертація написана діловою українською мовою з науковим стилем викладення її змісту, характеризується цілісністю, смисловою завершеністю, логічною послідовністю розглянутих питань, точністю використання спеціальної термінології, чіткістю, ясністю та об'єктивністю викладення матеріалів дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Текст дисертаційної роботи пройшов перевірку на наявність текстових запозичень у системі «StrikePlagiarism». За результатами проведеної перевірки виявлено відсутність неправомірних текстових запозичень без належного посилання на використані джерела та встановлено, що дисертаційна робота Приймича Андрія Павловича на тему «Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз» відповідає принципам академічної доброчесності.

Зауваження до роботи та її дискусійні положення

До недоліків та зауважень дискусійного характеру слід віднести таке:

Позитивно оцінюючи загальний рівень виконаної роботи та масштаб зібраного матеріалу, вважаю за необхідне висловити кілька конструктивних зауважень та побажань для наукової дискусії:

1. У другому та третьому розділах автор детально аналізує політичні імперативи чорного піару, проте недостатньо уваги приділяє правовим механізмам протидії цьому явищу. Дисертант переконливо доводить, що маніпулятивні комунікації набувають системного характеру і справляють деструктивний вплив на виборчий процес, однак залишає поза аналізом питання про те, яким чином правові системи сучасних демократій намагаються регулювати цей простір. Робота суттєво виграла б, якби автор розглянув наявні колізії між конституційно гарантованою свободою слова та правовою відповідальністю за навмисне поширення дезінформації у виборчому процесі.

Ця проблематика перебуває особливо актуальною в українському контексті, де відповідне законодавче регулювання перебуває на стадії активного формування. Порівняльний аналіз досвіду ЄС (зокрема Акту про цифрові послуги), США та окремих пострадянських держав у частині відповідальності за виборчу дезінформацію додав би дисертації помітної прикладної цінності та міждисциплінарної глибини.

2. Аналізуючи чорний піар як «системний феномен» у Розділі 3, здобувач демонструє методологічну зрілість, застосовуючи холістичний підхід для розкриття багатовимірного характеру цього явища. Разом з тим залишається невикористаним значний потенціал сучасних методів аналізу складних соціальних систем, насамперед агентного моделювання, яке дозволяє відтворювати механізми поширення дезінформаційних меседжів у мережевому середовищі та прогнозувати їхній вплив на електоральну поведінку залежно від структурних параметрів соціальних мереж. Окремої уваги заслуговує феномен штучного інтелекту як новітнього інструменту чорного піару: генеративні моделі, технології deepfake та системи автоматизованого виробництва контенту докорінно змінюють масштаби, швидкість і правдоподібність дезінформаційних кампаній на платформах Telegram, X та Facebook, що робить їх першочерговим об'єктом для наступних досліджень у цій царині. Включення цієї проблематики до аналітичного інструментарію дисертації посилило б її актуальність та відповідність сучасному стану предмета дослідження.

3. Робота вирізняється виразним теоретичним ухилом, що є безперечною науковою перевагою, однак породжує певний дефіцит у частині прикладного виходу дослідження. Висновки дисертації фіксують теоретичні здобутки, але не містять чітко артикульованих рекомендацій для органів державного управління стратегічного рівня щодо системної нейтралізації наслідків чорного піару. Ця прогалина є особливо відчутною, якщо брати до уваги авторський висновок про те, що ерозія інституційної довіри та масова електоральна апатія становлять більш небезпечні наслідки чорного піару, ніж безпосередня зміна партійних симпатій виборців. Якщо наслідки є настільки серйозними, аж до загрози національній безпеці та інституційній стабільності виборчої системи, то

наукова логіка вимагає не лише опису цих загроз, а й пропозиції конкретного аналітичного та управлінського інструментарію для їхньої мінімізації. Рекомендації щодо моніторингу, раннього реагування та координації між виборчими комісіями, медіарегуляторами і структурами інформаційної безпеки суттєво підсилили б практичне значення дисертації.

4. Запропоноване у Розділі 2 трактування чорного піару як «системи вимог соціуму» потребує додаткового концептуального обґрунтування, оскільки в ньому виникає помітна внутрішня суперечність. З одного боку, автор представляє чорний піар як закономірну, детерміновану відповідь на психологічний і ціннісний профіль електорату, відтак вибудовує його образ як соціально зумовленої практики, що відповідає певним суспільним запитам. З іншого боку, загальновизнаною у науковій літературі є характеристика чорного піару як деструктивної, антисуспільної практики, що підриває засади демократичного волевиявлення. Поєднання цих двох позицій в одній концепції без спеціального теоретичного опосередкування створює ризик двозначності: чи є чорний піар патологічним симптомом суспільної дисфункції, чи адаптивною реакцією раціонального актора на соціальні умови? Прояснення цієї суперечності зокрема, через розрізнення між «соціальними умовами, що уможливлюють чорний піар» та «суспільними вимогами, що його породжують», зміцнило б концептуальну цілісність другого розділу.

5. Теоретико-методологічні побудови першого та другого розділів, попри свою концептуальну переконливість, не підкріплені достатньою кількістю конкретних емпіричних прикладів. Зокрема, аналіз виборчих кампаній, у яких задокументоване застосування описаних технологій, практично відсутній, а ті поодинокі приклади, що все ж трапляються в тексті, мають здебільшого ілюстративний, а не аналітичний характер. Між тим саме розгорнутий кейс-аналіз конкретних виборчих процесів, з ідентифікацією застосованих технологій, визначенням цільових аудиторій, оцінкою ефективності маніпулятивних стратегій та їх наслідків для електоральної поведінки, дозволив би верифікувати теоретичні побудови автора і переконливо довести їхню практичну застосовність. Без такого емпіричного підкріплення окремі

теоретичні положення, попри їхню внутрішню логічну стрункість, залишаються вразливими для критики з боку опонентів, що наполягатимуть на необхідності операціоналізації запропонованих концептів.

Слід зазначити, що вказані зауваження мають уточнюючий та дискусійний характер, окреслюють перспективні напрями подальшого розвитку досліджуваної проблематики та не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Приймича Андрія Павловича на тему «Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз».

Загальний висновок

Дисертаційна робота Приймича Андрія Павловича на тему «Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз» є самостійною кваліфікаційною науковою працею, виконаною на актуальну тему та спрямованою на вирішення важливого наукового завдання, що полягає у теоретичному та методологічному обґрунтуванні сутності, особливостей і закономірностей використання чорного піару у виборчих кампаніях, систематизації сучасних технологій деструктивного інформаційно-комунікаційного впливу та поглибленні наукових підходів до дослідження їх впливу на політичні процеси й електоральну поведінку громадян. За своїм змістом дисертаційна робота відповідає спеціальності 052 «Політологія». Отримані автором результати та сформульовані висновки мають наукову новизну, важливе теоретичне та практичне значення, поглиблюють наукове розуміння феномену чорного піару в сучасних виборчих кампаніях та роблять внесок у розвиток теорії і практики дослідження політичних комунікацій, виборчих технологій, інформаційно-психологічного впливу та трансформації політичних процесів в умовах цифровізації сучасного інформаційного середовища.

За науковим рівнем, якістю теоретичних та методологічних розробок, обґрунтованістю отриманих наукових результатів, структурою та стилем викладення матеріалу дисертаційна робота на тему «Чорний піар у виборчих

кампаніях: теоретико-методологічний аналіз» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор, Приймич Андрій Павлович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія» в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент:

Доктор політичних наук,
академік-засновник Академії політико-правових наук України
професор кафедри політології та філософії
ім. Сергія Коновала

Петро МИРОНЕНКО

Підпис *П. МIRONENKO*

Завіряю: *А. СЕМЕН*

НАЧАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ

ІНІЦІАЛИ